

18.6.2026

EOAK/3551/2025

Ratkaisija: Oikeusasiamies Jari Råman

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Tuire Metso

ESITUTKINTAKYNNYKSEN YLITTYMINEN JA HENKILÖTUNTOMERKKIEN REKISTERÖIMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Lounais-Suomen poliisilaitoksen menettelyä rikosasioissa ---/R/---/23 ja ---/R/---/24. Kantelija oli kuulusteltu [pvm] asiassa ---/R/---/23 epäiltynä kunnianloukkauksesta. Syyttäjä oli myöhemmin tehnyt asiassa syyttämättäjättämispäätöksen. Kantelijan näkemyksen mukaan rikosta ei olisi alun perinkään ollut syytä epäillä, ja hän arvosteli poliisia esitutinnan aloittamisesta. Kantelija arvosteli myös sitä, että hänestä rekisteröitiin kuulustelun yhteydessä sormenjäljet sekä valokuvat. Kantelija piti menettelyä nöyryyttävänä ja kohtuuttomana. Kantelijan näkemyksen mukaan poliisi olisi velvoitettava maksamaan korvausta siitä, että hänet leimattiin perusteettomasti rikolliseksi kuulustelemalla hänet sekä ottamalla häneltä henkilötuntemerkit.

Kantelija oli pyytänyt rikosilmoituksella ---/R/---/24 poliisia tutkimaan, oliko rikosasian ---/R/---/23 ilmoittaja syyllistynyt perättömään ilmiantoon. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, oliko poliisi menetellyt asiassa oikein jättäessään esitutinnan toimittamatta. Kantelija epäili, että ilmoittajan henkilöllisyys ja sukulaissuhteet olivat vaikuttaneet molemmissa tapauksissa poliisin toimintaan.

2 SELVITYS

Asiassa pyydettiin selvitystä ja lausuntoa Poliisihallitukselta. Selvitys- ja lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa kantelussa esitettyyn arvosteluun sekä erityisesti henkilötuntemerkkien ottamiseen, niiden käsittelyyn rikosasian ---/R/---/23 yhteydessä sekä laajemminkin siihen, miten apulaistietosuojavaltuutetun 11.9.2024 antama ratkaisu TSV/16/2023 henkilötuntemerkkien rekisteröinnistä ja poistamisesta on mahdollisesti vaikuttanut pakkokeinolain nojalla tapahtuvaan henkilötuntemerkkien käsittelyyn ja siitä annettuun ohjeistukseen poliisissa.

Poliisihallitus antoi asiassa lausuntonsa. Lausuntoon on liitetty Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön (rikostorjunta) selvitys sekä Lounais-Suomen poliisilaitoksen lausunto ja lisälausunto. Lounais-Suomen poliisilaitoksen lausuntoihin on liitetty rikosylikonstaapeli A:n ja rikosylikonstaapeli B:n antamat selvitykset, asian ---/R/---/23 tutkintailmoitus ja tutinnan päätös sekä syyttäjän ---.---.2024 tekemä päätös syyttämättä jättämisestä ---/--- (R ---/---).

Käytössäni on lisäksi ollut asiassa ---/R/---/23 tehty esitutkintapöytäkirja sekä asiassa ---/R/---/24 tehty tutkintapyyntö ja tutkinnan päätös.

3 RATKAISU

3.1 Esitutkinnan aloittamiskynnyksen ylittyminen asioissa ---/R/---/23 ja ---/R/---/24

3.1.1 Oikeusohjeet

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Saman pykälän 2 momentin mukaan ennen esitutkinnan aloittamista esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa selvitettävä 1 momentissa tarkoitettuun rikosepäilyyn liittyvät seikat erityisesti siten, että ketään ei aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan ja että asian sitä edellyttäessä voidaan tehdä 9 §:n 1 momentissa tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu ratkaisu esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Esitutkinnan aloittamista edeltäviin toimenpiteisiin sovelletaan soveltuvin osin tämän lain säännöksiä. Saman pykälän 3 momentin mukaan tutkinnanjohtaja päättää tarvittaessa siitä, toimitetaanko esitutkinta, ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä.

3.1.2 Saadut selvitykset

Rikosylikonstaapeli A ei ole selvityksessään ottanut kantaa esitutkintakynnyksen ylittymiseen rikosasiassa ---/R/---/23. A on selvityksessään todennut, että syyttäjä on tehnyt ---.---.2024 kantelijan osalta syyttämättäjättämisspätöksen --/--- (R ---/---).

Rikosylikonstaapeli B on todennut selvityksessään, että rikosasian ---/R/---/23 ilmoittaja on kokenut hänestä Twitter-kirjoituksissa esitetyt vihjaukset loukkaavina. Poliisi on katsonut kirjoitusten ylittävän esitutkintakynnyksen. Syyttäjä on sittemmin tehnyt päätöksen syyttämättä jättämisestä, koska syyttäjän mukaan esitutkinnassa ei ole ilmennyt näyttöä sen tueksi, että kantelija olisi lähettänyt viestinsä tarkoituksenaan loukata ilmoittajan kunniaa. B on viitannut oikeuskirjallisuuteen, jonka mukaan kunnianloukkaus voi perustua siihen, että julkisesti vihjataan tai annetaan ymmärtää toisen syyllistyneen rikokseen tai muuhun halveksuttavaan tekoon. Solvauksesta voi olla kyse, jos toisesta käytetään loukkaavia nimityksiä. B on selvityksessään todennut, että hänen päätöksensä esitutkinnan toimittamatta jättämisestä on perustunut syyttäjän päätöksestä ilmeneviin seikkoihin, oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. B on todennut, ettei tunne ilmoittajaa, eikä ole tiennyt hänen sukulaissuhteistaan.

Lounais-Suomen poliisilaitos on antamassaan lausunnossa viitannut esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momenttiin ja sen esitöihin ja katsonut, että tutkinnanjohtaja A:n on katsottava tehneen ratkaisunsa esitutkinnan aloittamisesta asiassa ---/R/---/23 hänelle säädetyh harkintavallan rajoissa.

Lounais-Suomen poliisilaitos on todennut, että väärä ilmianto on rangaistava vain tahallisenä tekona. Tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että viranomaiselle annettu tieto on väärä ja että väärä tieto aiheuttaa vaaran ilmiannetun joutumisesta rikosprosessuaalisten pakkokeinojen kohteeksi. Ilmoittaja on kokenut kantelijan vihjaukset loukkaavina, ja poliisi on katsonut kirjoitusten ylittävän esitutkintakynnyksen asiassa ---/R/---/23. Lounais-Suomen poliisilaitos on todennut, että lähtökohtaisesti esitutkintakynnystä ei aseteta kovin korkealle. Syyttäjän syytekynnys on korkeammalla kuin poliisin esitutkintakynnys, mikä tässä tilanteessa on johtanut päätökseen syyttämättä jättämisestä.

Lounais-Suomen poliisilaitos on todennut, että virkamiehellä on päätöksenteossa tietty harkintavaltaa. Virkamiehen harkintavaltansa rajoissa tekemiä ratkaisuja ei voida pitää virkavelvollisuuden vastaisina (Oikeuden perusteokset, Rikosoikeus s. 1132). Poliisilaitos katsoo, että tutkinnan päätöksestä ---/R/---/24 käy ilmi, mihin oikeusohjeisiin tehty ratkaisu perustuu ja mitkä ovat ne tapauksen tosiseikat, jotka ovat vaikuttaneet asian ratkaisemiseen. Myös tutkinnanjohtaja B on poliisilaitoksen näkemyksen mukaan tehnyt päätöksen tutkinnanjohtajalle kuuluvan harkintavaltansa rajoissa.

Poliisihallitus on myös viitannut esitutkintaviranomaisella olevaan harkintavaltaan ja on todennut, ettei asiassa ole sen käsityksen mukaan tullut ilmi seikkoja, joiden perusteella päätöksen tehnyt tutkinnanjohtaja olisi ylittänyt harkintavaltansa arvioituaan ns. syytä epäillä -kynnyksen ylittyneen asiassa ---/R/---/23 ja toisaalta arvioituaan, että asiassa ---/R/---/24 ei ole ollut syytä epäillä rikosta. Se, että syyttäjä on sittemmin katsonut, ettei asiassa ---/R/---/23 ole ollut riittävää näyttöä syytteen nostamiseksi, ei itsessään tarkoita sitä, etteikö esitutkintaa olisi tullut aloittaa. Se, että poliisin arvion mukaan asiassa ei ole syytä epäillä rikosta, ei myöskään itsessään tarkoita, että ilmoituksen tekijän olisi syytä epäillä syyllistyneen väärään ilmiantoon. Poliisihallitus on todennut, että saadun selvityksen perusteella kunnianloukkausta koskevan ilmoituksen tekijä on kokenut kantelijan esittämien vihjausten olleen loukkaavia. Väärä ilmianto on rangaistava teko vain tahallisenä, eikä viitteitä tällaisesta menettelystä ole ilmennyt asian esiselvityksessä. Poliisihallituksen käsityksen mukaan asiassa ei käytettävissä olevan materiaalin perusteella ilmene seikkoja, joiden perusteella asiassa olisi tämän osalta aihetta epäillä tutkinnanjohtajana toimineiden rikosylikonstaapeli A:n tai rikosylikonstaapeli B:n menetelleen virheellisesti tai lainvastaisesti.

3.1.3 Arviointi asiassa ---/R/---/23 (epäilty kunnianloukkaus)

Rikoslain 24 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista. Rangaistuksena kunnianloukkauksesta on sakkorangaistus.

Tutkintailmoituksen ---/R/---/23 mukaan poliisille on ilmoitettu, että neljä Twitter-käyttäjää on levittänyt ilmoittajasta ja hänen pojastaan valheellista ja loukkaavaa tietoa. Ilmoittajan mukaan heistä on levitelty manipuloituja kuvia ja heitä on herjattu heidän taustansa vuoksi. Ilmoittaja on toimittanut poliisille materiaalia viesteistä.

Syyttäjä on syyttämättäjättämispäätöksessään todennut, että suoritetussa esitutkinnassa vain yksi Twitter-tilin käyttäjä on voitu yksilöidä. Syyttäjän päätöksen mukaan rikosilmoituksen tekijä ei ole riittävällä tarkkuudella osoittanut, mikä on ollut se alkuperäinen viesti tai viestiketju, josta kaikki on lähtenyt liikkeelle. Siten väitteiden todenmukaisuus ei ole ollut jälkikäteen tarkistettavissa. Syyttäjän päätöksen mukaan esitutkinnassa ei ole ilmennyt näyttöä sen tueksi, että kantelija olisi lähettänyt viestin tarkoituksenaan loukata ilmoittajan kunniaa. Kantelija on kiistänyt asiassa rikoksen, eikä esitetty muu henkilötodistelu tai kirjallinen todistelu tue kantelijan syyllisyyttä asiassa. Syyttäjä on siten katsonut, ettei asiassa ole todennäköisiä syitä kantelijan syyllisyyden tueksi eikä syytettä nosteta.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 222/2010 vp, s. 177) on todettu, että esitutkintakynnystä ei ole asetettu kovin korkealle. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei siis vaadita. Poliisin harkintaa on arvioitava päätöstä tehtäessä vallinneiden olosuhteiden perusteella. Sillä seikalla, että syyttäjä on myöhemmin tehnyt kantelijaa koskevan päätöksen syyttämättä jättämisestä, ei ole poliisin esitutkintavelvollisuutta sekä esitutkinnalta edellytettävää tutkintakynnystä arvioitaessa ratkaisevaa merkitystä.

Totean yleisesti, että rikosasian tutkinnassa epäilyn aste kasvaa, mitä pidemmälle asia etenee. Esitutkinta on toimitettava, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan jälkeen syyteharkinnassa puolestaan arvioidaan sitä, onko rikoksesta epäilyn syyllisyyden tueksi olemassa todennäköisiä syitä siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:ssä edellytetään. Syytekynnys on siis huomattavasti korkeammalla kuin esitutkintakynnys.

Saadun selvityksen ja käytettävissäni olleen aineiston perusteella katson, ettei asiassa ---/R/---/23 ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai että tutkinnanjohtaja olisi ylittänyt harkintavaltansa päättäessään aloittaa asiassa esitutkinnan.

3.1.4 Arviointi asiassa ---/R/---/24 (epäilty väärä ilmianto)

Rikoslain 15 luvun 6 §:n mukaan väärästä ilmiannosta tuomitaan se, joka antaa esitutkinta- tai muulle viranomaiselle taikka tuomioistuimelle väärän tiedon ja siten aiheuttaa vaaran, että ilmiannettu pidätetään, vangitaan tai joutuu muun pakkokeinon kohteeksi tai joutuu syytteeseen tai tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen virheellisin perustein. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta.

Kyseisen pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 6/1997 vp, s. 33) on todettu, että väärä ilmianto on ensi sijassa oikeudenkäyttöön kohdistuva rikos, vaikka se kohdistuu myös yksityiseen henkilöön ja hänen oikeudelliseen turvallisuuteensa. Perusteluissa todetaan seuraavaa:

Väärän ilmiannon motiivina on yleensä toisen saattaminen aiheuttomasti epäilyksenalaiseksi rikoksesta. Useimmiten se on ilmiantajan pääasiallinen tarkoitus. Säännöksen soveltamisen riittävänä edellytyksenä on kuitenkin se, että ilmiantaja väärän tiedon antaessaan tietää aiheuttavansa ilmiannetulle vaaran joutua rikosprosessuaalisen pakkokeinon kohteeksi, syytteeseen tai tuomitukseksi rikosoikeudelliseen seuraamukseen rikoksesta, jota tämä ei ole tehnyt.

Säännöksen soveltaminen edellyttää, että ilmiantaja tietää antamansa tiedon vääräksi tai ainakin pitää sitä varsin todennäköisesti vääränä.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2013:15 todennut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön viitaten, että väitettyä väärää ilmiantoa koskevissa tilanteissa ovat vastakkain ilmiantajan ja ilmiannetun edut. Yhtäältä jokaisella on oikeus saattaa tapahtunut tai tapahtuneeksi epäilemänsä rikos viranomaisen selvitettäväksi. Toisaalta jokaisella on oikeus olla joutumatta perusteettomasti viranomaistoimenpiteiden kohteeksi tai edes vaaraan tällaisten kohteeksi joutumisesta. Kysymys siitä, kumpi etu väistyy ristiriitaisissa tilanteissa toisen tieltä, joudutaan ratkaisemaan näiden etujen välisellä punninnalla.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on edellyttänyt, että ilmiannossa tehtyjen tosiseikkaväitteiden tueksi pitää olla esitettävissä niitä tukevia todisteita. Asianomistajan rikossyytettä koskevat väitteet voivat kuitenkin olla jossain määrin liioiteltuja tai yleistäviä, kunhan ne eivät ole täysin vailla tosiseikkojen tukea eivätkä merkitse aiheetonta henkilökohtaista hyökkäystä rikoksesta epäiltyä tahoa vastaan (Heinisch v. Saksa 21.7.2011 kohta 85).

Tutkinnanjohtaja on tutkinnan päätöksessä ---/R/---/24 viitannut muun ohella edellä mainittuun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön ja todennut, että asiassa ei ole ollut kokonaisharkinnan perusteella syytä epäillä, että ilmoittaja olisi varmasti tai ainakin varsin todennäköisesti pitänyt poliisille antamia tietoja väärinä tai ettei hänellä olisi ollut vahvoja perusteita pitää tapahtumakuvaustaan totena. Asiassa ei ole syytä epäillä rikosta eikä esitutkintaa ole siksi toimitettu.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Toisaalta, jos jostain tapahtumasta saatavissa olevien tietojen perusteella ei ole syytä epäillä rikosta, ei esitutkintaa saa toimittaa. Uuden esitutkintalain säännös vastaa sisällöllisesti aiemmin voimassa olleen esitutkintalain 2 §:ää, jota koskevan lain esitöissä (HE 14/1985 s. 16) syytä epäillä -kynnystä on kuvattu siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Lain käyttämä sanamuoto jättää esitutkinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle jossain määrin harkintavaltaa. Ennen esitutkinnan aloittamista koskevan päätöksen tekemistä voidaan toimittaa alustavaa tutkintaa sen selvittämiseksi, onko esitutkinnalle perusteita. Pelkkä poliisille tehty rikosilmoitus tai tutkintapyyntö ei siten automaattisesti johda esitutkintaan tai siihen, että jo aloitettu esitutkinta suoritetaan loppuun ja saatetaan syyttäjän syyteharkintaan.

Katson, ettei edellä todetuilla perusteilla myöskään asiassa ---/R/---/24 ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai että tutkinnanjohtaja olisi ylittänyt harkintavaltansa päättäessään jättää asiassa esitutkinnan toimittamatta. Asiassa ei ole myöskään ilmennyt viitteitä siitä, että ilmoittajan henkilöllisyys tai sukulaisuussuhteet olisivat vaikuttaneet tehtyihin toimenpiteisiin.

3.2 Henkilötuntemerkkien rekisteröiminen

3.2.1 Oikeusohjeet

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä on säädetty suhteellisuusperiaatteesta. Kyseisen pykälän mukaan pakkokeinoja saa käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa.

Pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäilystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä, toisen tässä laissa tarkoitetun pakkokeinon käyttämistä ja rikoksentehtäjien rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäytteen, kasvo- ja valokuvan sekä tuntemerkkiedot (henkilötuntemerkit).

Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan syyttäjälle ratkaistavaksi siirretyn rikosasian tiedot poistetaan lähtökohtaisesti viiden vuoden kuluttua rikosasian siirtämisestä syyttäjälle, jos rikosasian törkeimmästä epäilystä rikoksesta voi seurata sakkoa tai enintään vuoden vankeusrangaistus. Saman pykälän 2 momentin mukaan tarkoitetut tiedot poistetaan kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta.

Henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (jäljempänä rikosasioiden tietosuojalaki) 6 §:n 1 momentin mukaan käsiteltävien henkilötietojen on oltava käsittelyn tarkoituksen kannalta asianmukaisia ja tarpeellisia, eivätkä ne saa olla liian laajoja niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. Tarpeettomat henkilötiedot on poistettava ilman aiheetonta viivytystä.

Rikosasioiden tietosuojalain 5 §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjä saa kerätä henkilötietoja vain tiettyjä nimenomaisia ja oikeutettuja tarkoituksia varten, eikä se saa käsitellä niitä kyseisten tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla.

Rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 2 momentin mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen, joihin kuuluvat pykälän 1 momentin mukaisesti myös luonnollisen henkilön yksiselitteiseen tunnistamiseen tarkoitetut biometriset tiedot, käsittely on sallittu vain, jos se on välttämätöntä, rekisteröidyn oikeuksien turvaamisen edellyttämät suoja-toimet on toteutettu ja jos: 1) käsittelystä säädetään laissa; 2) kyse on rikosasian käsittelystä syyttäjän-toimessa tai tuomioistuimessa; 3) rekisteröidyn tai toisen luonnollisen henkilön elintärkeän edun suojaaminen edellyttää sitä; tai 4) käsittely koskee tietoja, jotka rekisteröity on nimenomaisesti saattanut julkisiksi.

Rikosasioiden tietosuojalain 25 §:n 2 momentin mukaan rekisterinpitäjän on oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta ilman aiheetonta viivytystä poistettava rekisteröityä koskevat henkilötiedot, jos niiden käsittely on vastoin 4 tai 5 §:n, 6 §:n 1 tai 2 momentin taikka 7 tai 11 §:n säännöksiä.

3.2.2 Apulaistietosuojavaltuutetun päätös TSV/16/23

Apulaistietosuojavaltuutettu on 11.9.2024 antamassaan päätöksessä käsitellyt kunnianloukkauksesta epäiltynä olleen henkilötuntemerkkien rekisteröinnin lainmukaisuutta sekä sitä, tuliko rekisteröidyt tiedot poistaa. Rekisteröity oli vaatinut tietojen poistamista, koska toimenpide oli hänen mielestään tarpeeton ja suhteeton.

Apulaistietosuojavaltuutettu katsoi, että henkilötuntemerkkien rekisteröinti oli kyseisessä yksittäistapauksessa lainvastaista ja määräsi rikosasioiden tietosuojalain 51 §:n 1 momentin 9 kohdan perusteella rekisterinpitäjän poistamaan rekisteröidystä tallennetut henkilötuntemerkit. Kyseisessä tapauksessa rekisteröinti ei ollut tarpeen rikoksen selvittämiseksi eikä epäillyn tunnistamiseksi, vaan se tehtiin pelkästään rekisteröintitarkoituksessa. Toimenpiteen katsottiin rikkovan pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä säädettyä suhteellisuusperiaatetta, koska kyseessä oli yksittäinen, ei-vakavaa rikosta koskeva rikosepäily eikä rekisteröinnille esitetty muita perusteita. Lisäksi henkilötuntemerkit ovat biometrisia tietoja, joiden käsittely on sallittu rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 2 momentin mukaisesti vain, jos se on välttämätöntä, eikä tämä edellytys täytynyt. Myös rikosasioiden tietosuojalain 6 §:n edellyttämää henkilötietojen käsittelyn tarpeellisuusvaatimusta rikottiin, koska tiedot eivät olleet tarpeellisia tutkittavana olleen rikosepäilyn selvittämiseksi eikä epäillyn tunnistamiseksi. Apulaistietosuojavaltuutettu viittasi myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuun C-205/21 ja totesi, että pakkokeinolain säännöksen tulkinta, jonka mukaan henkilötuntemerkejä voidaan systemaattisesti rekisteröidä ainoastaan rekisteröinnin tarkoituksessa, on EU-oikeuden vastainen.

3.2.3 Saadut selvitykset

Rikosylikonstaapeli A on todennut selvityksessään, että kantelija rekisteröitiin kuulustelun yhteydessä [pvm] pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n nojalla ottamalla häneltä sormenjäljet ja valokuvat. Pakkokeinolain mukaiset edellytykset ovat olleet olemassa. A on todennut, että apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisu TSV/16/2023 on annettu 11.9.2024, joten se ei ole vaikuttanut millään tavalla päätökseen rekisteröidä tai olla rekisteröimättä kantelijaa. A on viitannut Poliisihallituksen kirjeeseen POL-2020-13186, joka koskee tuntemerkitietojen poistosääntöjen muutoksia ja tietojen poistamista RETU-järjestelmästä. A on todennut, että kirje antaa ohjeet siitä, milloin tulee tehdä tuntemerkitietojen poistopyyntö. Kirjeen mukaan poistopyyntöä ei tehdä, jos rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä rajoittamispäätöksestä, syyttämättäjättämispäätöksestä tai muusta päätöksestä lopettaa asian käsittely. Tästä syystä hän ei ole tehnyt rekisteröintitietojen poistopyyntöä.

Lounais-Suomen poliisilaitos on todennut lausunnossaan, että kantelijan on epäilty syyllistyneen rikoslaissa rangaistavaksi säädettyyn kunnianloukkaukseen, minkä vuoksi henkilötuntemerkkien ottamiselle rikoksentehtäjän rekisteröimiseksi on ollut pakkokeinolain 9 luvun 3 §:ssä säädetty lain mukainen peruste. Lounais-Suomen poliisilaitos on viitannut Poliisihallituksen ohjeeseen, jonka mukaan rikoksesta epäilystä saadaan ottaa henkilötuntemerkit. Lounais-Suomen poliisilaitos on viitannut kyseiseen ohjeeseen numerolla POL-2021-20394, mutta ilmeisesti kyseessä on ollut vain epähuomiossa tapahtunut viittausvirhe. Rekisteröinti tulee suorittaa epäillyn ollessa kiinniotettuna, pidätettynä, vangittuna tai kuulusteltavana. Rekisteröinnin suorittaminen ei ole kiinnioton peruste, eikä henkilöllä ole velvollisuutta saapua poliisiasemalle rekisteröinnin vuoksi. Tarkasteltaessa rekisteröintiajankohtaa tuntemerkitietojen ottamiselle, pakkokeinolaissa ei ole säädetty edellytyksenä sitä, että rekisteröinnin perusteena käytettävästä rikoksesta täytyisi seurata esimerkiksi määrätyn tasoinen vankeusrangaistus, vaan rekisteröinti on voitu tarvittaessa tehdä myös pelkän ”sakkorikoksen” perusteella laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Rekisteröinti on siten tapahtunut voimassa olevan lainsäädännön ja Poliisihallituksen ohjeen mukaisesti.

Lounais-Suomen poliisilaitos on katsonut, että pakkokeinolain ja Poliisihallituksen ohjeen säännökset ovat tällä hetkellä ristiriitaisia apulaistietosuojavaltuutetun 11.9.2024 tekemän ratkaisun kanssa. Lähtökohtaisesti poliisilaitos noudattaa Suomen lain ja esimiesviraston ohjeita.

Poliisihallitus on todennut lausunnossaan, että pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n sanamuodon mukaan rekisteröintiperusteeksi sinänsä riittää se, että henkilö on rikoksesta epäilty. Selvää on, että kaikkien pakkokeinojen käytössä tulee noudattaa pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaatteen vaatimusta.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan nämä lähtökohdat on tuotu myös esiin Poliisihallituksen ohjeessa henkilötuntemerkkien, jalkineenjälkien ja DNA-tunnisteiden ottamisesta, tallentamisesta ja poistamisesta (POL-2021-8411, jäljempänä ohje henkilötuntemerkkien ottamisesta). Ohjeen tavoitteena on yhdenmukaistaa ja varmistaa henkilötuntemerkitietojen ja DNA-tunnisteiden ottaminen, tallentaminen ja poistaminen poliisiyksiköissä samojen periaatteiden mukaisesti.

Ohjeen mukaan rikoksesta epäillyn henkilötuntemerkit ja jalkineenjäljet tulee lähtökohtaisesti ottaa aina, kun siihen on pakkokeinolain mukaiset edellytykset. Henkilötuntemerkkejä ja jalkineenjälkiä ei kuitenkaan ohjeen mukaan tarvitse ottaa, jos rekisteröinti on vasta tehdystä rekisteröinnistä tai muusta erityisestä syytä johtuen ilmeisen tarpeetonta.

Edelleen ohjeen kappaleessa 3.2 käsitellään tarkemmin henkilötuntemerkkien ottamisen edellytyksiä. Tässä yhteydessä on Poliisihallituksen mukaan pyritty kuvaamaan tilanteita, joissa pakkokeinon käyttö voi olla kaikkien pakkokeinojen käytössä huomioitavan suhteellisuusperiaatteen vastaista. Ohjeen mukaan tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi tapauksissa, joissa henkilöä epäillään vain vähäisestä rikkomusluonteisesta teosta, eikä henkilötuntemerkkien ottaminen ole tarpeen epäillyn tunnistamiseksi tai rikoksen selvittämiseksi. Esimerkin lisäksi ohjeessa on yleisemminkin muistutettu siitä, että henkilötuntemerkkien ja jalkineenjälkien ottamisessa tulee huomioida suhteellisuus-, hienotunteisuus- ja vähimmän haitan periaatteet.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan poliisi on yleisesti tulkinnut pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n mukaista henkilötuntemerkkien ottamista siten, että se mahdollistaa rikosentekijän rekisteröinnin pelkästään rekisteröinnin tarkoituksessa. Apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisemassa asiassa TSV/16/2023 11.9.2024, jossa kysymys oli monin osin vastaavan kaltaisesta tilanteesta kuin nyt käsillä olevassa tapauksessa, Poliisihallitus oli rekisterinpitäjänä todennut käsityksensä, että ” -henkilötuntemerkkien ottamisen asianmukaisuus ja tarpeellisuus ei ole suoraan sidoksissa siihen, onko niitä tarvetta nimenomaisesti käsitellä siinä rikosasiassa, jonka perusteella henkilö rekisteröidään - - (ratkaisun kohta 6 ja 16). Poliisihallitus on viitannut myös oikeusasiamiehen aiempaan ratkaisukäytäntöön henkilötuntemerkkien ottamisesta rikoksen selvittämiseksi ([Dnro 2296/2/15](#) ja [EOAK/6374/2017](#)).

Poliisihallituksen lausunnon mukaan pakkokeinon käyttöön liittyvässä tapauskohtaisessa harkinnassa tulee aina erikseen arvioida perusoikeutena turvatus yksityiselämän suojan ja henkilötietojen suojan turvaamisintressiä suhteessa rekisteröinnin tarpeellisuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen poliisin tehtävien kannalta. Koska kunnianloukkauksesta voi seurata vain sakkorangaistus, arvioinnissa tulee ottaa ensisijaisesti huomioon suhteellisuusperiaate, mutta myös tuntemerkkitietojen avulla tapahtuva yleinen rikoksen selvittämisintressi. Asiassa saatujen selvitysten perusteella kantelijan henkilötuntemerkkien ottaminen ei ole perustunut epäillyn asemassa olleen kantelijan tunnistamiseksi tai rikoksen selvittämiseksi vaan ainoastaan tämän asemaan rikoksesta epäiltynä. Poliisihallitus on todennut, että apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisussa esitettyihin kannanottoihin nähden henkilötuntemerkkien ottamista voidaan suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta pitää kritiikille alttiina.

Menettelyn moitittavuuden arvioinnissa voidaan Poliisihallituksen käsityksen mukaan ottaa kuitenkin huomioon se, että apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisu on annettu vasta kantelussa tarkoitetun henkilötuntomerkkien ottamisen jälkeen. Tämän vuoksi siinä esitettyä ei ole voitukaan ottaa huomioon päätöstä tehtäessä. Tapahtumaaikainen menettely on perustunut edellä todetusti poliisin yleiseen tulkintaan pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n soveltamisesta. Kantelija on ollut rekisteröimisajankohtana rikoksesta epäillyn asemassa rekisteröintiperusteena käytetyssä rikosasiassa. Rekisteröinti on lisäksi suoritettu samassa yhteydessä, kun kantelija on ollut kuulusteltavana poliisiasemalla rikosasian esitutkintaan liittyen. Poliisihallitus katsoo, että käytettävissä olevan materiaalin perusteella rekisteröinti on toteutettu siten, ettei pakkokeinon käytöllä ole aiheutettu kantelijalle tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan toimenpiteiden yhteydessä ei ole myöskään puututtu kantelijan oikeuksiin enempää, kuin on ollut välttämätöntä pakkokeinon käyttöön liittyvien toimenpiteiden suorittamiseksi. Poliisihallituksen käsityksen mukaan asiassa ei ole edellä mainituista syistä syytä osoittaa moitearvostelua yksittäistä virkamiestä kohtaan.

Poliisihallitus on lisäksi todennut, että poliisin tuntomerkkirekisteriin tallennettujen tietojen poistamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 5 luvussa. Rekisteröity voi pyytää rekisterinpitäjää poistamaan tiedot, mutta poistopyynnön hyväksyminen edellyttää, että tietojen säilyttämiselle ei ole perusteltua syytä, kuten oikeusturvan tai tutkinnan varmistaminen. Poliisihallitus vastaa syyteharkintaan siirrettyihin rikosasioihin liittyvien henkilötuntomerkkitietojen poistamisesta laissa säädettyjen määräaikojen mukaisesti (määräaikapoistot). Tutkinnanjohtaja tai hänen määräämänsä henkilö vastaa rekisteröintiperusteen poistopyynnön tekemisestä RETU-järjestelmään, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty tai henkilöä ei enää ole syytä epäillä rikoksesta.

Poliisihallitus on todennut kantelijan esittämään korvausvaatimukseen liittyen, että kantelijalla on mahdollisuus vaatia hänelle aiheutuneen mahdollisen henkilövahingon tai kärsimyskorvauksen maksamista Valtiokonttorilta ja mahdollisen esine- ja taloudellisen vahingon osalta vastaavan korvausvaatimuksen voi esittää Poliisihallitukselle.

Sen osalta, kuin selvitys- ja lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa apulaistietosuojavaltuutetun päätöksen mahdollisiin vaikutuksiin pakkokeinolain nojalla tapahtuvaan henkilötuntomerkkien käsittelyyn ja siitä annettuun ohjeistukseen poliisissa, Poliisihallitus on viitannut poliisitoimintayksikön selvitykseen.

Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön selvityksen mukaan Poliisihallitus ylläpitää valtakunnallista henkilörekisteröinnin tukihenkilöverkostoa, jonka keskeisenä tarkoituksena on varmistaa poliisitoiminnallisesti merkittävän toiminnan huolellinen ja keskitetty kehittäminen. Jokaiseen poliisilaitokseen on nimetty Poliisihallituksen ohjeen mukaisesti henkilörekisteröinnin päällystövastaava, joka vastaa henkilörekisteröintitoiminnan organisoinnista, johtamisesta, tiedottamisesta, suunnittelusta ja ohjaamisesta oman yksikkönsä toimialueella.

Selvityksen mukaan Poliisihallitus ei valittanut apulaistietosuojavaltuutetun päätöksestä TSV/16/2023, koska ratkaisun katsottiin olevan linjassa Poliisihallituksen omaan ohjeistukseen (POL-2021-8411) nähden. Tapauksessa oli kyse rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on sakkoa. Tutkinnassa ei ilmennyt syitä, joiden mukaan henkilötuntemerkkien ottaminen olisi ollut kyseisessä tilanteessa tarpeen epäilyn tunnistamiseksi tai rikoksen selvittämiseksi. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan käsillä oli perustellusti tilanne, jossa pakkokeinon käyttö ei ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista. Tämän vuoksi Poliisihallitus ei myöskään ole nähnyt tarvetta muuttaa nykyistä, suhteellisuusperiaatteen huomiointia korostavaa ohjeistusta.

Selvityksen mukaan Poliisihallituksen rikostorjunnan vastuualue pyrkii jatkuvasti tiedottamaan henkilörekisteröinnin vastuuhenkilöitä (tukihenkilöverkosto ja päällystövastaavat) sellaisista ajankohtaisista päätöksistä, ratkaisuista tai lakiuudistuksista, joiden sisältö on syytä huomioida henkilörekisteröintejä tehtäessä. Näin toimittiin myös päätöksen TSV/16/2023 tultua lainvoimaiseksi, ja asiasta lähetettiin poliisiyksiköiden vastuuhenkilöille erillinen tiedote 1.11.2024.

3.2.4 Arviointia

Apulaistietosuojavaltuutettu on antanut edellä todetun henkilötuntemerkkien rekisteröintiä koskevan päätöksensä vasta sen jälkeen, kun kantelijan henkilötuntemerkit oli jo rekisteröity. Poliisihallitus on lausunnossaan todennut, että tapahtuma-aikainen menettely on perustunut edellä todetusti poliisin yleiseen tulkintaan pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n soveltamisesta.

Pakkokeinolakia säädettäessä sen 9 luvun 3 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 222/2010 vp, s. 313) on todettu, että pykälän 1 momentti vastaa aiemmin voimassa olleen pakkokeinolain 6 luvun 4 §:ää ainoastaan sillä muutoksella, että momenttiin lisättiin hajunäytteen ottaminen. Aiemmin voimassa olleen pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että ”Esitutkintaan ja rikosentekijäin rekisteröimiseen on perinteisesti liittynyt henkilötuntemerkkien kuten sormenjälkien ja yleisten tuntemerkitietojen ottaminen.” Perustelujen mukaan ”Poliisimies saisi ottaa henkilötuntemerkit rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikosentekijäin rekisteröintiä varten.” (HE 14/85 vp, s. 74)

Myös oikeuskirjallisuudessa, esimerkiksi teoksessa Esitutkinta ja pakkokeinot on tapahtuma-aikaan todettu, että ”Rikoksesta epäillystä saa poliisimies [pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n] 1 momentin nojalla rikoksen laatuun katsomatta ottaa henkilötuntemerkit. Henkilötuntemerkkien ottaminen saa tapahtua seuraavissa kolmessa tarkoituksessa: 1) tunnistamista varten, 2) rikoksen selvittämistä varten ja 3) rikosentekijöiden rekisteröintiä varten (Fredman, Kanerva, Tolvanen, Viitanen: Esitutkinta ja pakkokeinot, Alma Talent, 2020, s. 1052). Sitten, teoksen myöhemmässä painoksessa, apulaistietosuojavaltuutetun päätös on sisällytetty henkilötuntemerkkien ottamiseen liittyvään lukuun.

Poliisihallituksen ohjeessa (POL-2021-8411) on tuotu esiin suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset pakkokeinojen ja siten myös henkilötuntemerkkien ottamiselle, mutta toisaalta siinä on todettu esimerkkinä tapauksesta, joissa henkilötuntemerkkien ottaminen voi olla tarpeetonta ja suhteellisuusperiaatteen vastaista, epäily ”vähäisestä rikkomusluonteisesta teosta”, jossa henkilötuntemerkkien ottaminen ei ole tarpeen epäillyn tunnistamiseksi tai rikoksen selvittämiseksi.

Katson siten, että ottaen huomioon pakkokeinolain kyseisen säännöksen sanamuodon sekä Poliisihallituksen esiin tuoman tapahtuma-aikaisen vakiintuneen käytännön, en voi moittia rikosylikonstaapeli A:n menettelyä kantelijan henkilötuntemerkkien ottamiseen liittyen. Yhdyn kuitenkin Poliisihallituksen näkemykseen siitä, että apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisussa esitetyt kannanotot huomioiden kantelijan henkilötuntemerkkien ottamista mainituissa olosuhteissa voidaan suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta pitää kritiikille alttiina.

Poliisihallitus on katsonut, ettei sen antama ohjeistus asiasta ole ristiriidassa apulaistietosuojavaltuutetun päätöksen kanssa, koska ohjeessa henkilötuntemerkkien ottamisesta on jo muistutettu siitä, että henkilötuntemerkkien ottamisessa tulee huomioida suhteellisuus-, hienotunteisuus- ja vähimmän haitan periaatteet. Poliisihallitus on myös kertonut lähettäneensä tiedotteen apulaistietosuojavaltuutetun päätöksestä henkilörekisteröinnin vastuuhenkilöille. Näkemykseni mukaan ohjeistusta voisi kuitenkin tarkentaa, jotta epäselvyyksiltä myös ns. rikoslakirikosten osalta vastaisuudessa vältyttäisiin.

Lounais-Suomen poliisilaitos on viitannut lausunnossaan Poliisihallituksen henkilötuntemerkkien ottamista koskevaan ohjeeseen. Lounais-Suomen poliisilaitos on katsonut, että rekisteröinti on tapahtunut rekisteröintiajankohtana voimassa olevan lainsäädännön (pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n) ja Poliisihallituksen ohjeen mukaisesti. Näin ollen kiinnitän Lounais-Suomen poliisilaitoksen huomiota suhteellisuusperiaatteen huomioimiseen henkilötuntemerkkien ottamiseen liittyvässä päätöksenteossa sekä Poliisihallituksen 1.11.2024 asiasta lähettämään tiedotteeseen.

Kantelijan esittämän, tietojen poistamista koskevan vaatimuksen osalta totean, että kantelijalla on oikeus esittää Poliisihallitukselle pyyntö henkilötietojen poistamisesta. Pyyntö voi Poliisihallituksen antaman ohjeen Rekisteröidyn oikeuksista tietosuojasta poliisissa (POL-2022-144428) mukaan esittää henkilökohtaisesti missä tahansa poliisiyksikössä. Rekisteröity voi halutessaan esittää pyynnön myös sähköpostitse tai postitse. Ohjeen mukaan pyynnön voi tehdä esimerkiksi poliisin sivuilla <https://poliisi.fi/tietojen-poistaminen-ja-oikaiseminen> olevilla lomakkeilla.

Minulla ei ole mahdollisuuksia arvioida mahdollisen tietojen poistamista koskevan pyynnön menestymisen mahdollisuuksia, vaan tältä osin pyynnön arvioiminen ja päätöksen tekeminen asiasta kuuluu ensisijaisesti rekisterinpitäjänä toimivan Poliisihallituksen tehtäviin.

Totean myös, ettei oikeusasiamies voi määrätä vahingonkorvauksista. Näin ollen kantelijalla on mahdollisuus saattaa vahingonkorvausvaatimuksensa erikseen käsiteltäväksi kohdassa 3.2.3 todetulla tavalla.

Lopuksi totean vielä, että apulaistietosuojavaltuutettu on päätöksessään todennut pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n säännöksen olevan EU-oikeuden vastainen, kun se mahdollistaa henkilötuntomerkkien rekisteröinnin ainoastaan rekisteröinnin tarkoituksessa. Apulaistietosuojavaltuutettu on saattanut päätöksensä oikeusministeriön tietoon pakkokeinolain mahdollisten muutostarpeiden arviointia varten.

Oikeusministeriö on 13.2.2025 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on yleisesti arvioida pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän toimikausi on 1.3.2025–31.5.2027. Asettamispäätöksen mukaan työryhmä arvioi muutostarpeita kahdessa eri vaiheessa, joista ensimmäisessä vaiheessa huomiota kiinnitetään erityisesti hallitusohjelman pakkokeinolakia koskeviin kirjauksiin. Toisessa vaiheessa on tarkoitus tehdä laaja-alaisempaa muutostarpeiden arviointia. Asettamispäätöksen mukaan muutostarpeiden arvioinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti eduskunnan kannanottoihin ja laillisuusvalvontaratkaisuihin sekä oikeuskäytännössä esiin nousseisiin kysymyksiin. Lisäksi huomioon tulee ottaa pakkokeinolakia koskevat käytännön toimijoiden havainnoista aiheutuvat lainsäädäntötarpeet sekä kansainvälisistä velvoitteista työryhmän työn aikana mahdollisesti aiheutuvat lainsäädäntötarpeet.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.4 esittämäni käsityksen suhteellisuusperiaatteen valossa kritiikille alttiista henkilötuntomerkkien ottamisesta Lounais-Suomen poliisilaitoksen tietoon. Saatan myös Poliisihallituksen tietoon samassa kohdassa esittämäni näkemyksen ohjeistuksen tarkentamistarpeista.

Lisäksi kiinnitän Lounais-Suomen poliisilaitoksen huomiota suhteellisuusperiaatteen sekä sitä koskevan ohjeistuksen huomioimiseen pakkokeinojen käytössä.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Lounais-Suomen poliisilaitokselle sekä Poliisihallitukselle.